

Imperiet i hodet

Den mest pompøse nasjonalismen kan ofte fungere som et automatisk forsvar for imperienes ettermæle, noe som ikke alltid er til samfunnets beste.

En ny bok retter oppmerksomheten mot hvordan Storbritannias «gloriøse» fortid setter sitt preg på dagens politiske situasjon i landet.

BOKOMTALE
FREDRIK GIERTSEN
Litteraturviter og skribent

SATHNAM SANGHERA:
«Empireland: How Imperialism has Shaped Modern Britain»
Viking Press, 2021
216 s.

Tidens største imperium

Det britiske imperiet varte i rundt 400 år, og på det største dekket det en fjerdedel av Jordens overflate. I dag er minnene henvist til historiebøkene og restene av det til Commonwealth. Men det faktum at noen tjente på imperiet, mens andre led under det, er godt synlig i dagens Storbritannia, og dette skillet er ytterst virksomt når fortiden vurderes:

Skal kolonistenes ekspansive fremferd hylles, eller bør det handle om at ofrene for all brutaliteten får en unnskyldning? Skal den offentlige fortellingen knyttes opp mot den omfattende slavehandelen de deltok i, eller til deres sentrale rolle i avskaffelsen av den?

Svaret på slike historiske spørsmål griper rett inn i det aktuelle ordskiftet: Henger det utbredte synet britene har på seg selv som globale misjonærer i sivilisasjonens tjeneste, sammen med utfallet av Brexit-spørsmålet, og er dette i så fall snakk om grove feilvurderinger? Og hva slags rolle spiller dette for berettigelsen av den multikulturelle tilstedeværelsen i dagens Storbritannia?

Skal den offentlige fortellingen knyttes opp mot den omfattende slavehandelen de deltok i, eller til deres sentrale rolle i avskaffelsen av den?

Strides Regissør Christopher Nolan fikk kritikk for at filmen «Dunkirk» ikke viser hvor sammensatte de britiske styrkene var under andre verdenskrig, mens Sam Mendes har med én sikh i sin film «1917». I virkeligheten deltok rundt tre millioner tropper fra ulike land i Commonwealth på britisk side under første verdenskrig og fem millioner under andre verdenskrig. Svært mange var indiske. Øverst: Indiske tropper, som kom til Frankrike allerede i september 1939 som del av briteres styrker, og kjempet i en rekke slag.

Foto: HULTON-DEUTCH COLLECTION/CORBIS/GETTY IMAGES

Sannheten er, ifølge Sanghera, at imperiet så å si er usynlig i pensum. Bare 37 prosent sier de har lært om den transatlantiske slavehandelen og kun 8–10 prosent om briteres kolonisering av Afrika.

Stolthet eller skam

I sin bok «Empireland: How Imperialism Has Shaped Modern Britain» skriver indisk-britiske Sathnam Sanghera om hvordan han mener imperiet har formet det moderne Storbritannia, og hva slags forhold landet som helhet har til sin egen fortid.

Sanghera er journalist for konservative *Financial Times* og *The Times*, men han har ingen sans for toryenes retorikk på dette feltet. Det mest sentrale, ifølge Sanghera, er rett og slett synet på om det britiske imperiet var godt eller ondt.

Han viser hvor ulikt dette er ettersom hvilket parti du tilhører: Da toryen Michael Gove var undervisningsminister, uttalte han at det var nødvendig å «hylle» arven etter imperiet i skolen, mens Labours Jeremy Corbyn erklærte at undervisningen i skolen måtte speile «de historiske overgrepene» som var foretatt.

Men sannheten er, ifølge Sanghera, at imperiet så å si er usynlig i pensum:

Mens det blir lagt stor vekt på å undervise om slaget ved Hastings i 1066, tudorene og den store brannen i London på 1600-tallet, er det bare 37 prosent som sier de har lært om den transatlantiske slavehandelen og kun 8–10 prosent om briteres kolonisering av Afrika og slaveriets rolle for den industrielle revolusjon.

Æret sikhenes helligdom

Da David Cameron besøkte Amritsar i 2013, ble han den første britiske statsminister til å beklage Jallianwala Bagh-massakren – en av de blodigste overgrepene under det britiske imperiet. Men Cameron valgte samtidig å påpeke at «det er enormt mye å være stolt av med hensyn til hva det britiske imperiet gjorde og var ansvarlig for».

Foto: MUNISH SHARMA, REUTERS/NTB og WIKICOMMONS

Hundre år siden massakre

Året 2019 markerte at det var hundre år siden massakren i Jallianwala Bagh, en offentlig plass i Amritsar i India, der minst 379 mennesker 13. april 1919 ble slaktet ned av britiske tropper. Amritsar, som ligger i Punjab, er sikhenes hovedstad, men til tross

for at mange historikere peker på denne hendelsen som et vendepunkt for det britiske imperiet, så må Sathnam Sanghera – som selv er sikh – innrømme at han knapt vet noe om dette.

Som unnskyldning siterer han forfatteren Salman Rushdie, som har påpekt at engelskmenn vet så lite om sin egen historie fordi så mye av den foregikk «overseas». Britene liker å hevde at de har bidratt til å spre demokrati og «rule of law» over store deler av verden. De er særlig stolte av jernbanene de har anlagt overalt, men nevner sjeldnere at sporene helst ble brukt til å skipe råvarer ut av koloniene og til industrien hjemme, der profitten også ble værende.

Med henvisning til cricket og fotball hevder de også gjerne at de har eksportert sitt syn på «fair play», noe som låter temmelig hult, når man går de historiske fakta nærmere etter i sømmene.

Viktig påminnelse

Den britisk-srilankiske forfatteren Ambalavaner Sivanandan oppsummerte en underkommunisert historisk sannhet om immigrasjonen til De britiske øyene med ordene «We are here because you were there».

Millionerstatning Kenyanere som protesterte mot kolonistyrer i det såkalte Mau Mau-opprøret på 1950-tallet, ble holdt fanget i konsentrasjonsleirer der de ble ustatt for tortur og grove overgrep. Drøyt 60 år senere skulle 5200 Mau Mau-veteraner få full oppreisning etter å ha gått til sak mot den britiske stat og ble tilkjent 20 millioner pund i erstatning, slik det står om på forsiden av den kenyanske avisen *The Standard* 6. juni 2013. Foto: STROUD/EXPRESS/GETTY IMAGES OG BEN CURTIS, AP/NTB

Imperiet i hodet

Selektiv historie

Massakren i Jallianwala Bagh er langt fra det eneste eksempelet på sadistisk imperialism i full utfoldelse, ofte utført med koloniadministrasjonens stilltiende velsignelse:

Under den syvende xhosa-krigen i 1846–47 i Sør-Afrika ble de «innfødtes» hoder samlet som trofeer og brukt i byttehandler.

Etter beleiringen av Cawnpore (Kanpur) i Uttar Pradesh i 1857 tvang general Neill de indiske fangene til å slikke opp blodet til de britiske omkomne fra gulvet.

Frigitte dokumenter viser at flere britiske ministre i London visste om konsentrasjonsleirene der Mau Mau-opprørerne i Kenya, et snaut tiår etter frigjøringen av Auschwitz, ble holdt fanget og utsatt for grove overgrep og henrettelser.

For Sanghera er alt dette materialet, som han har måttet grave frem selv, som en åpenbaring: Den selektive måten historien spilles ut i det britiske samfunnet han har vokst opp i, hvordan den er skreddersydd for at noen – men ikke sånne som ham – skal kunne fylle brystet med patriotisk stolthet, forteller ham alt om hvordan han selv blir sett på.

Et annet, like påtagelig trekk ved dette, og som Sanghera belyser, er nemlig at de betydelige bidragene som imperiets undersåtter har stått for, for eksempel som soldater i de to verdenskrigene, systematisk utelates i historiefortellingen. Denne skjevheten er det mange britiske borgere som må leve med følgene av.

Fra tudortiden til Brexit

Det er mange briter som tror at de første «fargede» immigrantene kom med det legendariske skipet «Empire Windrush» fra Karibia i 1948, men få vet at dette skjedde som følge av at alle imperiets undersåtter gjennom lov faktisk var blitt tilbudt britisk statsborgerskap det året.

Både inn- og utvandring har imidlertid foregått til alle tider, og allerede i 1596 skrev Elizabeth I at «*there are of late divers Blackmoores brought into the Realme, of which kinde of people there are all ready here to manie*», og videre: «*those kinde of people should be sent forthe of the lande*»*.

Det er påfallende hvordan slike holdninger har holdt seg levende igjennom århundrer og hvor likt de er blitt uttrykt, fra tudorenes tid og opp til i dag. Man kommer ikke utenom erkeimperialisten **Enoch Powell** – parlamentsmedlem fra Sangheras hjemby Wolverhampton – og hans skjellsettende og kontroversielle tale «*Rivers of Blood*» fra 1968. En som har innrømmet å være inspirert av Powell, og gjerne siterer ham i taler, er Nigel Farage, så her er det åpent for å trekke trådene fra Brexit langt tilbake i historien.

Eksepsjonell retorikk

Sathnam Sangheras bok viser på en overbevisende måte at forestillingen om «*British Exceptionalism*» er en grunnleggende selvforherligende, og dermed potensielt rasistisk holdning. Den holdes ved like gjennom nasjonal propaganda og historisk amnesi, en strategi som har uheldige bieffekter for en betydelig del av befolkningen.

For dem er historien en kamp.

* Under den elisabethanske perioden (1558–1603) ble det gradvis mer vanlig å ansette afrikanere i engelske overklassehjem, der de jobbet som lakeier eller musikere, og dronningen selv hadde en afrikansk tjenestepike ved sitt hoff. Men på 1590-tallet utstedte dronningen en serie med kunngjøringer som beordret utvisning av svarte mennesker fra hennes kongerike (*realme*).

Kilde: nationalarchives.gov.uk/westminster-abbey.org

Få briter vet at de første fargede immigrantene som kom i 1948, var en følge av at alle imperiets undersåtter gjennom lov var blitt tilbudt britisk statsborgerskap.